

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարեկանը 6 ռուբլ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրուած են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».

Համար. Тифлис, Редакция «Mschak».

Տէլէգր. № 253.

Խմբագրութիւնը բայց է առաւօտան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերէն).

Յայտարարութիւն ընդունուած է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարուած են

խրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէգր. № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԴՐԱՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՔՈՎԱՆԴԱՅՈՒԹԻՒՆ

Սահմանադրութիւնը հակադրութիւն. — Ներքին Տնտես. Նամակ Թէօօօսիայից. Նամակ Վերին-Աղուիսից. Նամակ Շուշուից. Նամակ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին Տնտես. ԱՐՏԱԲԻՆ ՏԵՍԻՍԻՒԹԻՒՆ. Նամակ Գործարարից. Արտաքին Տնտես. — ՀԱՅԿԱԳԻՐ. Ներքին Տնտես. ՏԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱ. Նամակ Խմբագրութեան.

ՍԱՀՄԱՆԱԳԻՐԻ ՎՐԱ ՀՊԿՂՈՒԹԻՒՆ

Այս ծանր կորուստները և տնտեսական զգալի մնասններ, որ ունէին վերջին տասնամյակները մեր Անդրկովկասի գիւղացիները, առաւել ժամանակակից յաճախակի կրկնվելով պատճառով, գրեթէ կառավարութեանը ձեռք առնել մի շարք միջոցներ անհրաժեշտ ժամանակի դէմ: Ինչպէս թիւնները պարզեցին, որ անկարելի էր լինի ժամանակու մեր երկրում ոչնչացնել, քանի որ մեր սահմանակից երկրներում, Պարսկաստանում և Թիւրքիայում, ոչ մի կողմից չէր դարձնվում այդ խնդրի վրա և ժամանակու մեր անհրաժեշտ, արժանաւոր է անարգել կերպով, մուտք գործելով և մեր երկրը ու վարակելով մեր անայլին անասուններին: Որպէս զի պահանջով լինեցին այն ժամանակից, որ կարող էր զայ սահմանակից երկրներէն, պէտք է միջոցներ ձեռք առնել թող չտայրու, որ ժամանակու մեր հիւանդ անասունները մուտք գործեն մեր երկիրը: Այժմ հրատարակված են կանոններ, որոնք սահմանում են որոշ կարգ ստանալի անհրաժեշտ ժամանակից համար Թիւրքիայից և Պարսկաստանից դէպի մեր երկիրը: Այս քան անասուններին թող տալ անցնելու սահմանը՝ նրանք պէտք է ենթարկվեն մեր սահմանագծի մօտ երկող անասնաբույժների չեքմաշխատանքի ընդունուած: Եթէ անասունները հիւանդ ձանաչվեցին, նրանք չեն կարող սահմանը անցնել, իսկ եթէ առողջ դուրս եկան, այն ժամանակ նրանք կուղարկվեն կարանտիններ մի ուրիշ ժամանակից այնտեղ մնալու համար, այն է 21 օր մեծաւաւարը և 9 օր ոչնչացնելու: Եթէ կարանտիններում գտնված ժամանակ ժամանակահատի հետքեր չերևան, այն ժամանակ անասունները զրոյմովում են և ուղարկվում երկրի խորքերը, վաճառանոցները:

Սրանից մի տասն տասնհինգ տարի ա-

ռաջ մենք չէինք ստանում մեծ քանակաւ կուղարկուած անասուններ թիւրքիայից, այլ ընդհանրապէս մեր երկիրն էր ուղարկուած անասունը իր անասունների մի մասը և, օրինակ, ըրեքը կազմելով ոչնչացնելու մեծ հոսանք երևանեան և Կարսի նահանգներում, տանում էին նրանց Դամասկոսի կողմերը և վաճառում լաւ գներով: Իսկ վերջին ժամանակները, երբ մեր գինը բարձրացաւ մեզանում, շատ պակասել է անասունների արտահանութիւնը և ներկատվում է ներմուծում: Ինչ վերաբերում է Պարսկաստանի սահմանագծին, մենք այնտեղից Լեհիստանի գաւառում միշտ ստանցել ենք որոշ թւով մնացող կենդանիներ, որոնց քանակութիւնը տարեցտարի աւելանում է:

Ներմուծվող անասունների վրա սահմանված հոգեւորութիւնը անհրաժեշտութիւն էր և վարուց զգայված կարկեններէն, որոնք մենք էր: Այսպէս ժամանակակից տարածումը անկարելի էր լինի կանգնեցնել մեր երկրում: Միայն ցանկալի է, որ հրաւիրութիւնը իրապէս գործադրվէր կենսաբան մէջ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍԻՍԻՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԵՕՏՈՍԻԱՅԻՑ

Յուլիսի 1-ին

Թէօօսիան շուրջ չորսին Անա մի հարց, որ վերջերս խօսակցութեան առարկայ է դարձել քաղաքում եւ հերթական ամենակարգեւոր հարցերից մէկը՝ քաղաքային դռնապանի Միսիս 1888 թիւը, Թէօօսիան, ինչպէս եւ Ղրիմի միւս ծովափնայ քաղաքները, Ղրիմի երկրի շուրջ ստանում: Պարսկաստանի շուրջ պակասութիւնը մեծամեծ ծախսեր էին ենթարկում քաղաքի բնակիչներին, մասնաւոր անտեսելի էր աղքատ դասակարգի դրութիւնը: Պատմում են, որ շատ անգամ քաղաքի բնակիչները մօտակայ գիւղերից էին ստանում ջուրը, նոյն իսկ վերջին հիւսիս կողմից: Ջուրը հացից թանգ էր նստում, ջրիկների մեծահոգութիւնից էր կախված լինում աղքատի հալը: 1888 թիւին հանգուցեալ Յ. Այվազովսկին նուիրում է Թէօօսիային իր Սուբաշի գիւղի ջրի որոշ մասը, անցկացնելով 30 վերստ երկարութիւն ունեցող տարածութիւնը—խողովակներ մինչեւ քաղաքը: Սուբաշի գիւղը դեռ 1896 թվականից իւրաքանչիւր օր 50—60 հազար վերջու ջուր էր տալիս քաղաքին, որ հետզհետէ

պակասելով, այժմ աւելի քան երբ եւ իցէ հասել է յորդութեան minimum-ին, այնպէս որ քաղաքի բնակիչները շատ անգամ օրերով ջրի կարօտ են մնում:

Սուբաշի գիւղի ջրի պակասելը մեծ վնաս էր հասցնում նաեւ նոյն գիւղում եւ ներքինից ոչ հեռու գտնվող Շէշլ-Մամայի նոյնպէս Այվազովսկին պատկանող գիւղում բնակվող թիւրքահայ գաղթական պարտիզաններին, որոնց ազարակները վերջինից ջրով էին ջրվում:

Յ. Այվազովսկու գերեզմանը վերջապէս ուղարկութեան արժանացաւ մի քանի օրից կը շտապվեն Օդեսայում պատուիրած արձանի մասերը եւ յետոյ կը օկսեն կանգնեցնել եւ արձանը, այնպէս որ յուլիսի 17-ին, Այվազովսկու ծննդեան օրը, պատրաստ կը լինի:

Մեզ մօտ հիւր է Կայսերական թատրոնների օպերային երգչի պ. Բ. Ամբրանցի, որ եկել է հանգստանալու այստեղ եւ ի միջի այլոց տալու է մի քանի կոնցերտ: Կոնցերտին մասնակցելու հրաւիրված է Բերլինում երգող օր. Սա-գիտա եւ պիանիստուհի Շանչիեւա Թիֆլիսից: Պ. Ամբրանցի, յուլիսի 29-ին, ա. Գրիգոր Լուսաւորիչի օրը երգեց եկեղեցում, ներկայությունը բաւականաչափ հաւարակութեան: Տեղիւ երեքօրեա Կ. Արտիստը չնորհակալութիւն յայտնեց պ. Ամբրանցիին ժողովրդի կողմից՝ երգեցողութեան մասնակցելու համար:

Ս. Խանոյեան

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒԾՈՒՑ

Յուլիսի 10-ին

Յուլիսի 2-ին «Ջաւակի» ներկայացումն էր «Ջաւակի» եւ նման պիեսների մեր բեմից դուրս գցելու մասին շատ է զբոլել, խօսվել: Եսկային նա դեռ յամառութեամբ պահում է իր գոյութիւնը: Մարդ ամբողջ ժամերով նստում, բեմացում է իր ամբողջ ջանքն անվերջ հարայնողով եւ այդ բոլորից յետոյ միայն ափսոսում է, որ իր օրը ժամայեալու է եղել: Դրան մէջ համոզված են եւ դերասանները, սակայն նրանք ստիպված են մեզ այդ մեթոդներով կերակրելու, եւ ահա թէ ինչպէս:

Ահա եւ ս. Պետրոսը. տաճարի առջիւ տաճարում է մի մեծ հրապարակ, որի երկու կողմերից քառակարգ սիւներով զաւթեցանք կիսաշրջան են կազմում եւ միմեան ծակաթի երկու անկիւններին, երկու գեղեցիկ շատրուաններ այս չըջանաձեւ հրապարակի զարդն են կազմում: Բազմութիւնն այստեղ հանգիստ է ունենում: Միջոցին հոգեւոր մատուռն են դիմում: Սկսում եւ ս. Պետրոսից:

Դժուար է արտայայտել այս տաճարի թողած աւանդին տպագրութիւնը. մարդու միտքը չիթմվում է, գլխում ստեղծվում է տարբեր պատկերներ մի բազմազան խառնուրդ, ուր ոչինչ որոշ չէ եւ ամեն ինչ ապշեցուցիչ: Ինչ թւում է, որ անօգուտ փորձ է օր եւ ճանապարհորդի կողմից գրի առնել այս չէնքից անհրաժեշտ տպագրութիւնները: Մարդկային ձեռք գործեր կան, որոնք բնութեան հազուագիւտ ու վեհ տեսարանն են նման եւ որոնց առաջ լեզուն համար է մնում, միայն հոգին է սաւառնում պատկերների անորոշ քաօսի մէջ: Գուցէ աւելի հեշտ լինի նկարագրել մի ծով քան ս. Պետրոսի տաճարը: Ծովի այս ու այն կացութիւնը թէեւ փոփոխական, բայց մի վայրկեան կան եւ հետեւողական միութիւն է ներկայացնում, որ հպարտակամ է, գէթ մասամբ, երեւակայութեան եւ լեզուի օրհններին, իսկ այս

Հայ դերասանական ընկերութիւնը Շուշի գաւառի փորձեց մեր պահանջներին լրումն տալ եւ իր ներկայացումները սկսել լուրջ պիեսներից, ինչպիսիք են «Հայրենական տունը», «Պատիւ»-ը: Սակայն փորձը ցոյց տուեց, որ մենք միայն խօսել գիտենք: «Հայրենական տունը» մուտքի կողմից ողորմելի էր, իսկ «Պատիւ» մեր խնամապահանջ հասարակութեան աչքում «անպատիւ» դարձաւ, որովհետեւ մի ջուխտ ու կէտ մարդիկ էին հետաքրքրվել «Պատուով», որի համար եւ ներկայացումը յետաձգվեց եւ տեղի չունեցաւ:

Ուրեմն էլ ուր մնաց մեր պահանջը, չէ որ այդ պահանջին բաւականութիւն էր տրված. ապա ինչու այդ մեծախօս-խոստապահանջ պարտները ոտը չէին դրել թատրոնում: Արդեօք չը գնալ այն եղբայրացութեան, որ այդպիսիները իրանց պահանջներով միայն պատրուակ են փնտրում թատրոնից խոյս տալու, կամ թէ չէ ուղղակի տգէտներ են, որ չեն կարողանում «Հայրենական տուն» եւ «Պատիւ» լրջութիւնը հասկանալ: Լուրջ պիեսա են դնում մարդ չը կայ, «Ժողէի» նման պատմական պիեսան են դնում մարդ չը կայ, ապա ինչ անել, ինչու չը դնել եւ «Մէդէա», «Ջաւակ», որոնք այսպէս թէ այնպէս աղբորութիւն են ունենում եւ հենց այդ խոստապահանջներն են, որ այդպիսի ներկայացումներին չեն ուղում ուշանալ:

Եթէ մեր դերասանները ապահովված լինէին, եթէ որ եւ է ընկերութիւն նրանց ռոճիկներ տալիս լինէր, այն ժամանակ մենք ամենայն իրաւունքով կը պահանջէինք «Ջաւակը» եւ նման պիեսները մի կողմ դնելու: Բայց քանի որ նրանք ապահովված չեն, միւս կողմից էլ մեր պահանջած պիեսների ժամանակ չենք լըցնում մեր փողերի թատրոնը, որը կարողանար մի կերպ իր ծառայողների գոյութիւնը պահել—ապա ինչ բարոյական իրաւունքով ենք պահանջում, որ մեր բեմի չարքաւ ծախսերը սովորութիւնից գիտանա Ոչ, պարտներ, նրանք անում են, ինչ որ կարող են, իսկ դուք միայն խօսում էք: Ընկած տեղը դուք գիտեք օտարների առաջ նոյն իսկ ձեռք մի տալիս դերասանով պարծենալ, բայց երբ հարցը ձեռք կաշուին է վերաբերում, այն ժամանակ հանդես եք գալիս ձեռք ձեռք պահանջներով:

Վարկեցեք, ինչպէս ուղում էք. ահա ցրիկը իր գրիկն է բացել, կարող է ձեռք գեղարուեստական ճաշակը անտեղ դարձացնել—որովհետեւ ձեռքից շատերը հայկական թատրոնում ոչ մի հետաքրքրի բան չեն տեսնում, իսկ ցրիկներ, օ, այնտեղ ամեն ինչ—բայց կեղծ պարտուակներով արդար ձեռնալու սովորութիւնը թո-

տաճարը թէեւ անփոփոխ ու սառած, բայց այնքան դրութիւններ է ներկայացնում, որ անհրաժեշտ է տպագրութիւնների եւ պատկերների մէջ ամբողջութիւն, միութիւն ստեղծել: Յաջորդական դարերը, կրօնական երկուցածութիւն կամ կապիղը, փառամոլ գործերը կամ գեղարուեստի սէրը, միացած կաթոլիկ աշխարհի ոսկու հետ, ս. Պետրոսի տաճարը դարձել են մի շտեմարան արուեստի եւ հարստութեան: Ճշմարիտ է, ինչպէս առհասարակ ըրող կաթոլիկ եկեղեցիները, նոյնպէս ս. Պետրոսը շատ է պնդված, արուեստը խեղդվում է ոսկու եւ արծաթի փայլի մէջ, բայց եւ այնպէս ամբողջը վերջին ցնցող է եւ կասկած չը կայ, որ նա կարող է բռնել կաթոլիկ մարդու հոգին, չարտել նրան տպագրութիւնների խորագոյն անգունները, որոնք դիւթական երազների, փանտաստիկ պատկերներին, խօսական երեւոյթների մի համալիր աշխարհում:

Այս գարմանալի չէնք մէջ ժամեր թափառելու յետոյ մարդ դուրս է դնում, համարեա ըրողովին չը յիշելով իր տեսածները, բայց եւ այնպէս մտածում է ինքն էլ չիմանալով որոշապէս ինչի մասին: Չը նայելով իմ խորին ուղարկութեանը, այժմ երբ գրում եմ այս տողերը, տպագրութիւնների անաղին ժխտից իմ գլխում մնացել են միայն չորս պատկեր: Եւ յիշում եմ մայր գմբէթը, որ Միքէլ-Անջե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԻՏԱԼԻԱՅՈՒՄ

(Ուղեւորի թուցիկի տպագրութիւններ)

XXII

Ամեն առաւօտ դէպի Վատիկան եւ ս. Պետրոս տանող արամիայնները լինեն կաթոլիկ կաթոլիկ զանազան ծայրերից այստեղ թափված կրօնաւորներով. բազմաթիւ են նաեւ ուսումնարար աշխարհականներ եւ պարզ ծանապարհորդներ: Ծանապարհն անցնում է Տիբր գետի վրայով, որ թաւալում է իր պղտոր ջրերը կիզոտող ամբերի մէջ անշնչու ու դանդաղ: Այս գետը ոչ մի գրաւչութիւն չունի. նրա երկու կողմում տիրութեամբ շարված են որդւոր միլի տներ, ուր ապրում է մի մութ ու խեղճ բազմութիւն, նոյնպէս մոյաւ, նոյնպէս անզարդ, որպէս Տիբրը: Ափերին ծառ ու կանաչ չը կայ, ամբից տանջված մարդն այնտեղ զբօսնելու չէ գնում, երեխաներն այնտեղ չեն խաղում, բազմաթիւ քաղաքի մէջ դա մի անապատ է:

Անցնում ենք կամուրջով. էլի նեղ, դալարուն փողոցներ, ուր բազմաթիւ խանութներ լցված են բարեպաշտ կաթոլիկների համար գրաւի-

ապրանքով: Վատիկանի թաղն է. այստեղ առեւտուրն էլ կրօնական պատկեր եւ նպատակ ունի: Ս. Պետրոսից վերադարձող ուսումնարարները այս խանութներից են գնում պէտք եղած յիշատակներ: Հետաքրքիր են այդ վաճառանոցները, վիտրինների յետեւից գնողները սպասելով դէպի դուրս, դէպի փողոցն են նայում փողերիկ աստուածածիններ մանուկը գրկելին, նահատակներ, առաքելներ, կոյսեր, ճգնաւորներ—աղբաւոր, աղօթողի, լացողի կամ մեռնողի արագիկ դիքերով: Ահա մի Յիսուս, զարդաւոր ու հեզ, որ ուսումնարարից ցոյց է տալիս իր սիրտը, ահա մի ուրիշը, որ մեկնել է իր խոցված թաթը, կամ փչէ պտակը գլխին կանգնած է արեւնաջամ: Ամբողջ աւետարանն է այստեղ վերածնված սպիտակ արձանների եւ արձանախմբերի: Դրանց հետ միասին ահագին քանակութեամբ ծանր ու մեծ խաչեր, տէր-ողորմանքներ, փղերիկ մեղադրութիւնը սուրբ նկարներով, աղօթաբալլեր եւ Վատիկանի միւլդէի կրօնական պատկերների արտատպուածներ: Այստեղ է նաեւ պապը զանազան դիքերով: Եւ այդ սուրբ ապրանքը սոսկալի գներով արտահանվում է ամեն օր խողոված հոգիների խաղաղութեան համար եւ վաճառած յիսուսներն ու աստուածածինները գնում են աշխարհի ամեն ծայրերում վառ պահելու երկիւղած բարեպաշտութիւնը:

դէք: Թողէք, որ նա որպէս զէնք չը ծառայէ ձեր լծացեալ անհոգութեան:

Սակայն անցնենք խաղիս: Սիրանոյշը Մարգարէնի դերումը ցոյց տուեց, որ կարծես թէ ստեղծված է Մարգարէնի անմահացնելու, մահաւանդ խելագարութեան տեսարանում: Պ. Պետրոսեանը՝ Մինիէ գիւղական բժշկի դերումը շատ լաւ էր: Այդ տեսակ տիպերը պարոնի խաղում երեւան են գալիս իրանց ամբողջութեամբ: Բժշկի տիպը «Ջաւախի» մէջ ուշագրութեան արժանի տիպ է: Մի գաղափարական բժշկի, որ շատ դէպքերում ուրիշներին օգնութեան հասնելու համար մինչեւ անգամ իր թանգարանի իրերն է գրաւ դնում—անշուշտ կը գրաւէր հասարակութեան համակրանքը ու յարգանքը: Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Յուլիսի 9-ին հայ դերասանական ընկերութիւնը, ի նպաստ պ. Ստեփանեանի, ներկայացրեց Վիկտոր Հիւգօյի «Երեսնամի» դրաման: Պ. Ստեփանեանը շատ աղող տարաւ Դոն Բուի Գոմից Գը Միլվայի դերը: Երրորդ գործողութեան մէջ պ. Ստեփանեանը կատարեալ աղողութիւն ունեցաւ, որ վարձատրվեց բուն ծափահարութեամբ եւ արծաթեայ բաժակակալով: Պ. Ստեփանեանը, իմ կարծիքով, մեր այն դերասաններից է, որոնք իրանց ասպարիզում առաջնորդվում են համեստութեամբ, որից զուրկ են մեր շատ գործիչները: Հայերիս սովորութիւնն է, մասնաւորապէս մի քանի դերասանների սովորութիւնը, որ հէնց ասպարիզ եկած րօպէից սկսեն այն տեսակ պիեսներից, որոնց կատարելուց յետոյ ոչ պիտի կարողանան առաջ գնալ, որովհետեւ դրանք Շէքսպիր, Իբսեն են խաղացել: Ոչ էլ պիտի յետ գնան, որովհետեւ նրանց «եւր» չը պէտք է թոյլ տայ: Ուրեմն նրանց կը մնայ միայն քարանայ եւ չիմանալ, թէ ինչպե՞ս են իրանք: Ստեփանեանը համեստ դերասանի կոչում ունի եւ այդ մենք ի սրտէ գովում ենք: Սիրանոյշի խաղը կենդանացաւ վերջին գործողութեան մէջ: Ջորժինը թէեւ ոչ աղող, բայց տանելի էր: Պ. Պետրոսեանը Դոն-Կարլօսի դերումը բաւարար էր: Երրորդի դերասանը կարծէք այդ երեկոյ վատ էր տրամադրված: Բաւական պարգևութիւն է նկատվում Ռչարժնու խաղի մէջ:

ՆԱՄԱԿ ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԻՍԻՑ

Յուլիսի 8-ին

Յուլիսի 7-ին դերասան Անդրանիկ եւ դերասանուհի տիկին Ազնիւ, տեղիս սիրողների մասնակցութեամբ, տուեցին «Այսօր» խաղի: Սակայն անցնենք խաղի: Սիրանոյշը Մարգարէնի դերումը ցոյց տուեց, որ կարծես թէ ստեղծված է Մարգարէնի անմահացնելու, մահաւանդ խելագարութեան տեսարանում: Պ. Պետրոսեանը՝ Մինիէ գիւղական բժշկի դերումը շատ լաւ էր: Այդ տեսակ տիպերը պարոնի խաղում երեւան են գալիս իրանց ամբողջութեամբ: Բժշկի տիպը «Ջաւախի» մէջ ուշագրութեան արժանի տիպ է: Մի գաղափարական բժշկի, որ շատ դէպքերում ուրիշներին օգնութեան հասնելու համար մինչեւ անգամ իր թանգարանի իրերն է գրաւ դնում—անշուշտ կը գրաւէր հասարակութեան համակրանքը ու յարգանքը: Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Յուլիսի 7-ին դերասան Անդրանիկ եւ դերասանուհի տիկին Ազնիւ, տեղիս սիրողների մասնակցութեամբ, տուեցին «Այսօր» խաղի: Սակայն անցնենք խաղի: Սիրանոյշը Մարգարէնի դերումը ցոյց տուեց, որ կարծես թէ ստեղծված է Մարգարէնի անմահացնելու, մահաւանդ խելագարութեան տեսարանում: Պ. Պետրոսեանը՝ Մինիէ գիւղական բժշկի դերումը շատ լաւ էր: Այդ տեսակ տիպերը պարոնի խաղում երեւան են գալիս իրանց ամբողջութեամբ: Բժշկի տիպը «Ջաւախի» մէջ ուշագրութեան արժանի տիպ է: Մի գաղափարական բժշկի, որ շատ դէպքերում ուրիշներին օգնութեան հասնելու համար մինչեւ անգամ իր թանգարանի իրերն է գրաւ դնում—անշուշտ կը գրաւէր հասարակութեան համակրանքը ու յարգանքը: Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Սակայն անցնենք խաղի: Սիրանոյշը Մարգարէնի դերումը ցոյց տուեց, որ կարծես թէ ստեղծված է Մարգարէնի անմահացնելու, մահաւանդ խելագարութեան տեսարանում: Պ. Պետրոսեանը՝ Մինիէ գիւղական բժշկի դերումը շատ լաւ էր: Այդ տեսակ տիպերը պարոնի խաղում երեւան են գալիս իրանց ամբողջութեամբ: Բժշկի տիպը «Ջաւախի» մէջ ուշագրութեան արժանի տիպ է: Մի գաղափարական բժշկի, որ շատ դէպքերում ուրիշներին օգնութեան հասնելու համար մինչեւ անգամ իր թանգարանի իրերն է գրաւ դնում—անշուշտ կը գրաւէր հասարակութեան համակրանքը ու յարգանքը: Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Սակայն անցնենք խաղի: Սիրանոյշը Մարգարէնի դերումը ցոյց տուեց, որ կարծես թէ ստեղծված է Մարգարէնի անմահացնելու, մահաւանդ խելագարութեան տեսարանում: Պ. Պետրոսեանը՝ Մինիէ գիւղական բժշկի դերումը շատ լաւ էր: Այդ տեսակ տիպերը պարոնի խաղում երեւան են գալիս իրանց ամբողջութեամբ: Բժշկի տիպը «Ջաւախի» մէջ ուշագրութեան արժանի տիպ է: Մի գաղափարական բժշկի, որ շատ դէպքերում ուրիշներին օգնութեան հասնելու համար մինչեւ անգամ իր թանգարանի իրերն է գրաւ դնում—անշուշտ կը գրաւէր հասարակութեան համակրանքը ու յարգանքը: Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Սակայն անցնենք խաղի: Սիրանոյշը Մարգարէնի դերումը ցոյց տուեց, որ կարծես թէ ստեղծված է Մարգարէնի անմահացնելու, մահաւանդ խելագարութեան տեսարանում: Պ. Պետրոսեանը՝ Մինիէ գիւղական բժշկի դերումը շատ լաւ էր: Այդ տեսակ տիպերը պարոնի խաղում երեւան են գալիս իրանց ամբողջութեամբ: Բժշկի տիպը «Ջաւախի» մէջ ուշագրութեան արժանի տիպ է: Մի գաղափարական բժշկի, որ շատ դէպքերում ուրիշներին օգնութեան հասնելու համար մինչեւ անգամ իր թանգարանի իրերն է գրաւ դնում—անշուշտ կը գրաւէր հասարակութեան համակրանքը ու յարգանքը: Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Սակայն անցնենք խաղի: Սիրանոյշը Մարգարէնի դերումը ցոյց տուեց, որ կարծես թէ ստեղծված է Մարգարէնի անմահացնելու, մահաւանդ խելագարութեան տեսարանում: Պ. Պետրոսեանը՝ Մինիէ գիւղական բժշկի դերումը շատ լաւ էր: Այդ տեսակ տիպերը պարոնի խաղում երեւան են գալիս իրանց ամբողջութեամբ: Բժշկի տիպը «Ջաւախի» մէջ ուշագրութեան արժանի տիպ է: Մի գաղափարական բժշկի, որ շատ դէպքերում ուրիշներին օգնութեան հասնելու համար մինչեւ անգամ իր թանգարանի իրերն է գրաւ դնում—անշուշտ կը գրաւէր հասարակութեան համակրանքը ու յարգանքը: Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Սակայն անցնենք խաղի: Սիրանոյշը Մարգարէնի դերումը ցոյց տուեց, որ կարծես թէ ստեղծված է Մարգարէնի անմահացնելու, մահաւանդ խելագարութեան տեսարանում: Պ. Պետրոսեանը՝ Մինիէ գիւղական բժշկի դերումը շատ լաւ էր: Այդ տեսակ տիպերը պարոնի խաղում երեւան են գալիս իրանց ամբողջութեամբ: Բժշկի տիպը «Ջաւախի» մէջ ուշագրութեան արժանի տիպ է: Մի գաղափարական բժշկի, որ շատ դէպքերում ուրիշներին օգնութեան հասնելու համար մինչեւ անգամ իր թանգարանի իրերն է գրաւ դնում—անշուշտ կը գրաւէր հասարակութեան համակրանքը ու յարգանքը: Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Սակայն անցնենք խաղի: Սիրանոյշը Մարգարէնի դերումը ցոյց տուեց, որ կարծես թէ ստեղծված է Մարգարէնի անմահացնելու, մահաւանդ խելագարութեան տեսարանում: Պ. Պետրոսեանը՝ Մինիէ գիւղական բժշկի դերումը շատ լաւ էր: Այդ տեսակ տիպերը պարոնի խաղում երեւան են գալիս իրանց ամբողջութեամբ: Բժշկի տիպը «Ջաւախի» մէջ ուշագրութեան արժանի տիպ է: Մի գաղափարական բժշկի, որ շատ դէպքերում ուրիշներին օգնութեան հասնելու համար մինչեւ անգամ իր թանգարանի իրերն է գրաւ դնում—անշուշտ կը գրաւէր հասարակութեան համակրանքը ու յարգանքը: Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Սակայն անցնենք խաղի: Սիրանոյշը Մարգարէնի դերումը ցոյց տուեց, որ կարծես թէ ստեղծված է Մարգարէնի անմահացնելու, մահաւանդ խելագարութեան տեսարանում: Պ. Պետրոսեանը՝ Մինիէ գիւղական բժշկի դերումը շատ լաւ էր: Այդ տեսակ տիպերը պարոնի խաղում երեւան են գալիս իրանց ամբողջութեամբ: Բժշկի տիպը «Ջաւախի» մէջ ուշագրութեան արժանի տիպ է: Մի գաղափարական բժշկի, որ շատ դէպքերում ուրիշներին օգնութեան հասնելու համար մինչեւ անգամ իր թանգարանի իրերն է գրաւ դնում—անշուշտ կը գրաւէր հասարակութեան համակրանքը ու յարգանքը: Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Սակայն անցնենք խաղի: Սիրանոյշը Մարգարէնի դերումը ցոյց տուեց, որ կարծես թէ ստեղծված է Մարգարէնի անմահացնելու, մահաւանդ խելագարութեան տեսարանում: Պ. Պետրոսեանը՝ Մինիէ գիւղական բժշկի դերումը շատ լաւ էր: Այդ տեսակ տիպերը պարոնի խաղում երեւան են գալիս իրանց ամբողջութեամբ: Բժշկի տիպը «Ջաւախի» մէջ ուշագրութեան արժանի տիպ է: Մի գաղափարական բժշկի, որ շատ դէպքերում ուրիշներին օգնութեան հասնելու համար մինչեւ անգամ իր թանգարանի իրերն է գրաւ դնում—անշուշտ կը գրաւէր հասարակութեան համակրանքը ու յարգանքը: Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

Սակայն անցնենք խաղի: Սիրանոյշը Մարգարէնի դերումը ցոյց տուեց, որ կարծես թէ ստեղծված է Մարգարէնի անմահացնելու, մահաւանդ խելագարութեան տեսարանում: Պ. Պետրոսեանը՝ Մինիէ գիւղական բժշկի դերումը շատ լաւ էր: Այդ տեսակ տիպերը պարոնի խաղում երեւան են գալիս իրանց ամբողջութեամբ: Բժշկի տիպը «Ջաւախի» մէջ ուշագրութեան արժանի տիպ է: Մի գաղափարական բժշկի, որ շատ դէպքերում ուրիշներին օգնութեան հասնելու համար մինչեւ անգամ իր թանգարանի իրերն է գրաւ դնում—անշուշտ կը գրաւէր հասարակութեան համակրանքը ու յարգանքը: Եւ նա գրաւում է: Տիկին Աւետեան Դինարալի, իսկ պ. Աւետեանը Անդրէի դերումը լաւ էին: Պ. Աղայեանը թոյլ Մարգարէնի Օրբիորդ փչացրեց բարձունքի Դորինէի դերը: Ժորժ Բրոկար փաստաբանի դերումը բաւական աղող էր պ. Ստեփանեանը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, յուլիսի 16-ին

Թող թոյլ տրվի ինձ մի քանի խօսք ասելու Յ. Կարապետեանի նամակի առթիւ, որ լոյս տեսաւ «Մշակի» № 152-ի մէջ:

Պարոնը իր յօդուածում երկու կէտի վրա է կանգ առնում, այն է՝ ա) Թաւրիզում բացվելիք ապագայ կենտրոնական դպրոցի, եւ բ) այժմ գոյութիւն ունեցող դպրոցների, լսարանների եւ ինտելիգենցիայի վրա: Պարոնը չեղարկում է թէ «կենտրոնական դպրոցի» հոլանուկ են, առանց բացատրութեան, բոլոր ուսուցիչները», այդ շատ քննական է, որովհետեւ Թաւրիզում գոյութիւն ունեցող ուսուցիչների մեծամասնութիւնը առանձին բարոյական ոյժ չէ կազմում եւ հասարակական գործի գլուխ չի կանգնի եւ երբեք տրամադիր չէ մի որ եւ է գործի գլուխ անցնելու: Ինչպէ՞ս առաջնորդական, հոգաբարձական եւ ուսուցչական ընտրութիւնները եւ թէ «կենտրոնական դպրոցի» ինչպիսի բնագործի կերպով է ըստվում, այստեղ հարց է ծագում՝ արդե՞ք ոչ ոք չի դրա պատճառը, Թաւրիզի հայ հասարակութիւնը, թէ ուսուցչական խումբը: Այսպիսի մի հանգամանքում Թաւրիզի պէս տեղում կենտրոնական դպրոց բանալու միտքը, որ վճռված պէտք է համարվէր եւ որին այնքան համակրութեամբ են վերաբերվում օտարերկրացի մտածող եւ հասարակութեան շատ

աղբէ, եթէ այդ օտարն անկախ է ու թշնամի, մի եւ նոյն ժամանակ հպատակութեան, մշտական հնազանդութեան զգացունքներն է տիրապետութեան ներքեւ գտնվածներին, քանի որ արտաքին, առարկայական նշանը ներքին անզուսպ, կարող ոյժերի պոռթկումն է: Եթեպետական բուրգերը պէտք է որ չինված լինեն այն ժամանակ, երբ Փարսեաններն իրանց զօրութեան ապօրոգում էին գտնվում: Վերապէս միայն Լիւդովիկոս XIV կարող էր ձեռնարկել, Աթէնքի ամենափառաւոր շինութիւնները մօտաւորապէս V-րդ դարում (Ք. ա.) պարսկական պատերազմներից յետոյ կառուցվեցին, այն փառաւոր ժամանակներում, երբ այդ փոքրիկ սիտին իր ծովային կայսրութիւնը հինգ եւ կղզիներէ ի վրա հեզեզեռնալ հաստատուեց: Ս. Պետրոսեանը էլ կաթօլիկութեան, պապականութեան ամբարված ոյժի մի հզօր պոռթկումն էր, որ պիտի պատկառանք եւ հնազանդութիւն ներշնչէր այնքան իշխանների, թագաւորների, կայսրների, այնքան ժողովուրդների: Սովորաբար կենսական ոյժերի մի այդպիսի հզօր թափից համարեալ անմիջապէս յետոյ է հանում ղեկավարներ, շատ անգամ անդարձ անկումը: Աթէնքի ծովային զօրութեան եւ իր անկման սկիզբը մի դարով միայն հեռու են իրարից: Հռոմի կայսրները իրանց ճոխ պալատների հետ կայսրութեան գերեզմանն էին չիւնում արդէն, իսկ ս. Պետրոսի տաճարի հետ

հերը աչքի առաջ ունեցող հայերը, Թաւրիզի ուսուցչական խումբն է, որ ամենախոնարհ է հանդիսանում եւ իր ամբողջ ու եռանդը չէ խնայում խափանելու այդ բեւեր եւ մտածված գործը:

Մի քանի խօսք էլ բարեկարգ դպրոցականութեան մասին: Մօտ կէս դար գոյութիւն ունեցող դպրոցները ինչ են տուել հասարակութեան: Միայն վաճառականական գործնական տարրեր, որոնք գերընդ ու գրէնդ ցած դրապէս դիմել են պաճառականութեան, մոռնալ ու խաւար միջոցների մէջ հարստ միակ միջոցը գտնելու: Եւ եթէ եկել այնպիսիները, որոնց աղողվել է 7-դ դարի մեծն անցնել, դրանցից մի քանիսը մի ուսուցչական պաշտօն են ստանձնել: Իսկ մի ներքին հետեւելով հարստացման միակ տեսլիքին, կրկին անցել են վաճառականական առաւելքը, մի րօպէ անգամ չը մտածելով Պարսկական փող զօրադր ու տառապեալ հայ գիւղացիին մի փոքրիկ ծառայութիւն անգամ մտաբանելու: Ահա Թաւրիզի բարեկարգ դպրոցի տուածը Պարսկաստանի գաւառին: Մի միջոցառման կարելի է համարել լսարանները, որ գոյութիւնը կարողացել է պահպանել ծառայել դարափոխին: Բայց այդտեղ է եւ կենտրոնական դպրոցը գոյութիւն իմանալու է, այլ անհրաժեշտութիւն եւ անցնելու պահանջ:

Թ. Ալեքսանյան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

Գորի, յուլիսի 9-

Կարդացի «Մշակի» № 140 «Մանրակ» մէջ քանի մի անհարկութիւններ, որոնք բարեբերում են ինձ:

Այդ անհարկութիւնները ոչ այլ ինչ են, ոչ ուրիշ տարի սրանից առաջ, երբեմն փոքր խոր Մուրադեան Նոյնի վարդապետի թիկն կոնսիստորիային իմ դէմ տուած ամբաստանութեան քաղաքաւոր, միայն չափազանցեալ եւ չարաշուք: Յիշեալ ամբաստանութեան մէջ չորս անգամ կատարվել են քննութիւններ, զեւր կառավարութիւնից, երեք քանանական կազմակերպված մասնագիտացից, գործը Ջաւախի քանանայ Ջաւախեանցից եւ փոքր խոր Խաւակ վարդապետ Տէր-Միքայէլեան: Եւ ես իր ժամանակին տուել եմ բացատրութիւն ու հերքել եմ մի առ մի իմ դէմ տուած ամբաստանութիւնները, իսկ այժմ էպիգրօսների մասին նորից «Մշակի» էլ լցնել նոյն հերքումներով աւելորդ եւ հարու, մասնաւորապէս բացվելով չը գրգռել տարին:

Թէ կոնսիստորիան ուրիշ տարվայ ընթացքներով ինքնակազմակերպութեան է իմ տուած բացատրութիւնը ինչ եզրակացութեան է հասնել չը տեսն: Միայն նրանից յետոյ եւ վարձատրվելով ոչ միայն բարձրագոյն իշխանութիւնից, այլ ժողովուրդից, որի որոշմամբ եւ միջնորդութեամբ, իմ անտարատ եւ օգտաւէտ գործնական համար կոնսիստորիայից ստանալիք ինձ ամսական 15 րուբլի թոշակ, որ ես նուազ մի մինչեւ այսօր:

Եթէ իմ հակառակորդները կարող են հերքել հետեւեալները: 1) Արդե՞ք 1888 թ. կանխ, Դաւթար Լոմիճէի երեցփոխութեան մասնակ (եւ ոչ իմ ժամանակ, ինչպէս գրում է «Մշակը»): Լոմիճէ անուա 1889 թ. տեմբերի 19-ին, մուծված է նման: Մտածե՛ք, երբ կողոպտվեց եկեղեցին, ստուգեցե՛ք տեսնե՛ք, այն եկեղեցին իր փողոցով դարվեց, թէ իմ աշխատանքով:

Համարեա միաժամանակ հիւսիսում, շանթաւից ամպ Լիւաների հզօր ու կենսաւոր ճալթեց: Հռոմէական կայսրութեան ժառանգ հանդիսացած այս խաչի աշխատանքը իշխանութիւնը այսօր Վատիկանի չը զարգացնէ: Եւ ոչ տարածվում: Միացած Իտալիայի իշխանութիւնը այսօր Վատիկանի չը զարգացնէ: Եւ ոչ տարածվում: Միացած Իտալիայի իշխանութիւնը այսօր Վատիկանի չը զարգացնէ: Եւ ոչ տարածվում: Միացած Իտալիայի իշխանութիւնը այսօր Վատիկանի չը զարգ

- 2) իմ հաւաքած փողերով չը գնվից արդեօք արժանի լինի՞ր, որ արժէ 80 ռուբլի:
- 3) Եւ իմ հաւաքած փողերով չը գնվից արժանի լինի՞ր սաղարար Սիմէոն Զահարայի արժանիքի, որ արժէ 60 ռուբլի:
- 4) Յովնանէս Պատկանանցը իմ յորդորանքով եւ թախանձանքով չը նուիրեց արդեօք Լուսաւորի մեծագործ պատկերը, որ արժէ 800 ռուբլի:
- 5) Փոքրիկ Միքայէլ Ալիսագեանցը իմ խնայող չը նուիրեց արդեօք արժանի լինի՞ր իմ հաւաքած փողերով չը գնվից արժանի լինի՞ր 7-րդ բանակի անդամ Սիմէոն Զահարայի արժանիքի, որ արժէ 60 ռուբլի:
- 6) Յովնանէս Տէր-Պետրոսեանցը իմ խնայող չը գնվից արժանի լինի՞ր 7-րդ բանակի անդամ Սիմէոն Զահարայի արժանիքի, որ արժէ 60 ռուբլի:
- 7) Ու նուիրել տուեց հողը եկեղեցու համար՝ գաւիթը այնքան ընդարձակեց, ուր կա թաղի մի քանի կրպակ շինելու:
- 8) Ու Թոմարի չը ծառայեցի իբրեւ անդամ հողորդ կառավարութեան Գործի:
- 9) Տասն եւ վեց տարի չը ծառայեցի արքային իբրեւ կրօնաւարձ Զահարայի արժանիքի, որ արժէ 2000 ռուբլի:
- 10) 1880 թուականից մինչեւ այսօր չեմ ծառայում պետական պրօքուրատու:
- 11) Վերջապէս Տիգրանի զինուորի եկեղեցու վարձարեւոյնն ում չնորհիմ եւ ում փողերով չը շինեմ:

Եւսնեք այժմ Թուրքիանցի կտակի մասին: Թուրքիանցը, այն, իմ խորհրդով եւ իմ թեմայով կազմեց կտակը եւ նշանակեց ինձ եւ իմ եկեղեցու երեցիքին պ. Դ. Թուրքիանցին իբրեւ կտակակատար, կտակեց ի միջի այլոց եկեղեցուն 200 ռուբլի եւ ինձ, ինչպէս ծառայեց ծառայալի, 200 ռուբլի եւ ոչ 600 ռ., ինչպէս գրուած է Մշակոյն: Կտակած փողերը բաշխուցանեմ էին մասնաւոր մուրհակներին, եւ թաղային այնպիսի աստիճանի, որոնք տուած էին զանազան ժամանակակիցներով, ուստի աստիճանով աստիճանաբար, մասնաւորում էինք եւ հաստատարեցին, եւ թէ այս պատճառով ուշացրել եմ 50 ռուբլու տալը, կարծում եմ, որ մի անհրաժեշտ յանձնարք էմ գործել: Զարմանալի բան, ինչու միայն ես եմ յանձնար, երբ երկրորդ կտակակատար նոյն եկեղեցու երեցիքին էր: Իսկ ինչ վերաբերում է ծանոթի մասին, ինձ ոչինչ յայտնի չէ:

Խնայողութիւնը թող չը մտնայ, որ զբարեկամութիւններ կրկնելու համար, որ վերաբերում է մարդու անուանը եւ պատուին, եւ որը տակաւին չէ հաստատուած քաղաքային օրէնքով, եւնիւարկութիւն է խիստ պատասխանատուութեան:

Սահակ Զահ. Տէր-Միսաեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ հաղորդում են, որ առաջիկայ սեպտեմբեր ամսին Թիֆլիսում եւս կը գումարովի տեղակալ կոմիտէ տ զննելու այն հարցերը, որ ծրագրել է Բարձրագոյն հաստատված խորհրդակցութիւնը պարզելու գիւղատնտեսական կարիքները Ռուսաստանում: Կոմիտէն պէտք է գործէ Թիֆլիսի նահանգապետի նախագահութեամբ: Կոմիտէի մէջ կը մասնակցեն տեղական գիւղատնտեսութեան հմուտ անձինք, ազատականութեան եւ աքմիսիսարացիայի ներկայացուցիչներ եւ մասնագէտներ:

Մեզ հաղորդում են, որ կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը գիտաւարութիւն ունի մի քանիսը այն որոշումներին, որոնք կայացան ցուցանանդէսի ժամանակ եղած ժողովների ընթացքում: Եւ որոնք պահանջում են զբաղական օժանդակութիւն, վաղորդող ուղարկել երկրագործութեան միջնատրուութեան բաժնեյեցողութեան, որպէս զի նա կարողանայ զննել նրանց եւ անհրաժեշտ ծախքերը մտցնել հետեւեալ տարվայ նախահաշի մէջ:

Կովկասեան ուսումնական շրջանի նախկին հոգաբարձու Կ. Եւսնովսկու մահվան առիթով Թիֆլիսի գիմնազիաներում եւ մի քանի ուրիշ դպրոցներում կատարվեցին հոգեհանգիստներ:

Մեզ հաղորդում են, որ վերջին ժամանակ եկած անձնեւորների շնորհիւ սարահարթերի թուրքերի մի մասը, որ եւնիւարկվել էր երաշտի եւ որ դեռ չէր վերջացրել իր աճման շրջանը, վերականգնուելով:

Թիֆլիսի քաղաքային բժշկի առաջարկութեամբ ստանալովում է յատուկ հսկողութիւն ախտաբանականութեան վրա, որպէս զի կեղծված եւ փչացած ալիւրալիւստոստոս առաջն առնվի:

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի փողոցները առաջատարելու հարցը մտնում է իր վախճանին եւ շուտով պէտք է սկսվեն աշխատանքներ թէ նիւթեր պատրաստելու եւ թէ սալաշատական գործը առաջ տանելու:

Թիֆլիսում սկսվել են ամառային կատարելաշրջեր, բայց երբեմնապէս տեղացող անձրեւները մեղմացնում են շրջը: Երեկոները հով է լինում: Ընդհանրապէս այս տարվայ ամառը չափազանց չոր եւ անտանելի չէ եղել մինչեւ այժմ:

Ի նկատի ունենալով ուսաց համայնարանների առաջիկայ ընթացքը՝ արտասահման գնացին արեւմտեան եւ արեւելեան համայնարանները տեսնելու համար՝ նրանց մէջ գործադրող ուսումնարանական-գնաւորական կարգերը լուսաւորութեան միջնատրութեան խորհրդի անդամ պրօֆէսոր Բուրդիլովի—Պրանսիա, Գերմանիա, Աւստրիա եւ Շվեյցարիա, եւ Նօֆօրօսիտիկի համալսարանի լեզուաբանական ֆակուլտէտի ղեկան պրօֆէսոր Դերէվիցի—Անգլիա եւ Իտալիա:

Հաղորդակցութեան ճանապարհների միջնատրութիւնը, ֆինանսների միջնատրութեան համաձայնութեամբ, թուրքերից այն երկրներին, որոնց գծերով երթեւեկում են առանձին տարազնեցող գնացքներ Սովկային եւ Թիֆլիսի միջեւ: Բնագրեր, Բուստովի եւ Բագուի վրայով, վերցնել վերադարձ:

Կրիմիայի տեսչի միջազգային համագործակցութեան յայտնեց Պետերբուրգի քաղաքային վարչութեանը, որ համագործակցի սպասվում են մօտ 500 մասնակցողներ, որոնց թիւում մինչեւ 300 օտարազգիներ:

ՋԱՆԱՅԻՆ ԳԵՐԵՆԵՐ (Նախկին Գաւառ) մեզ գրում են. «Մի քանի օր քաղաքում մեր գիւղում պատահեց մի շատ ցաւալի դէպք: Երեւելու տարեկան մէկ երեւոյ գնում է իր հասակակից հօրեղբոր որդու մօտ խաղալու: Վերջինս, արան տեսնելուն պէս՝ յարձակում է վրան եւ ասում, թէ դու մեր այգու խնձորները գողացել ես, իսկ սա բոլորովին անմեղ լինելով՝ աշխատում է իրան արդարացի: Բայց նա, չը կարողանալով իր կատաղութիւնը զրուակել, խլում է պատից կախած ատրճանակը եւ արձակում վախից զրուկը կորցրած երեխայի վրա: Գնալով կաշու է խեղճի ճակատին աջ յանգիք մէկ անտանաչափ բարձր եւ խրվում ու զնդել մէջ: Անմեղ երեխան երեք օր չարաչար տանջվելուց յետոյ հոգին փչում է Սպանիոյի այրի մայրը լինելով մի աղքատ կին, ընդունում է սպանողի հօր խոստումները, որը խոստանում է տալ նրան երկու հարիւր ռուբլի: Եթէ նա զննութեան ժամանակ կասէ, որ իր որդին ինքն է իրան ապանել: Դժբաղդ այրին ուստիկանութեան զննութեան ժամանակ այդպէս էլ անում է, բայց այժմ լուր է պտտում, որ նա երկու հարիւր ռուբլին չէ կարողանում ստանալ եւ մտադր է նորից գնալ կառավարութեանը գործի իսկութիւնը յայտնելու:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԱՅԻՆ

Տաւատայն ու Մաքսիմ Գօրկին Գերմանիայում

Հայացիք, յուլիսի 17-ին Անկասկածելի իրողութիւն է, որ ուսաց զբաղանութիւնը, ուս մաքի փիլիսոփայական խնդր ոչ մի ժամանակ օտարներին մատչելի, յայտնի չեն դարձել այնքան եւ նոյն չափով, որքան այսօր՝ յանձնին Տօլստոյի եւ Մաքսիմ Գօրկինի Ռուսական ոչ մի հեղինակ այնպիսի հոգով, ժողովրդականութիւն չէ վայելել: Ընդհանրապէս փիլիսոփայական գիտականութեան զննութեան ժամանակ այդքան ծերունի հանձնար ու երիտասարդ տաղանդը վայելում են արեւմտեւորում: Դրանք ոչ միայն ընթերցանութեան առատ նիւթ մատակարարող առաջնակարգ հեղինակներից են, այլ եւ ուսումնարար աշխատի այդ եզակի ներկայացուցիչ տիպերը, իրանց կենսիկ համայնական պարագայներով, փոթորկալից արկածներով այսօր եւս րօպացու տաք խօսակցութեան առարկայ են դարձել:

Անցնում ես մեծ, նշանաւոր փողոցներով, նայում ես կողքին ցոյց հանած բազմաթիւ պատկերներին եւ յանկարծ աչքիդ են ընկնում Տօլստոյի ու Գօրկինի գաղափար եւ միտքի նկարագր: «Ինչպիսի խոշոր հակասութիւն» մըմնում ես դու կամայականաբար—զայն, անհոգի հագուստներով մի զառամեալ ծերունի եւ կոկ ու բարեկամ հասակով մի երիտասարդ Թեմիսեւ են տեսել: «Սոկրատ»—յարում ես դու մի նոյն ժամանակ—«Բնագրի» սերտ միտքի, կենսիկ, մտքերի, իրձերի ներշնչականութիւն:

Տօլստոյի հանած փորձերը Գերմանիայում անմասն մեծ է: Նրա վերջին աշխատութիւն «Յարութիւն» վէպը ընթերցանութեան առաջնակարգ ու սիրված նիւթ է կազմում, մասնաւոր կանանց շրջանում: Սովորական երեւոյթ է տեսնել գերմանական ուսանողների ժողովներում Տօլստոյի այս կամ այն գրութիւնը, ինչպէս վերլուծելու, գիտականօրէն նիւթ դարձնել:

Իսկ Գօրկինի գողտրիկ պատմութիւնները, նրա ընդ կենսիկ վերցրած խիստ էջակտ պատկերները, որոնք այնքան արագ թարգմանվում են նշանաւոր օրաթերթերում եւ չաթաթաթերթերում, կազմում են գերմանական ընթերցանաւոր հասարակութեան կարգաւոր ամենաթողնի նիւթը: Արդարեւ Գօրկինի ժողովրդականութիւնը կատարվում է զարմանալի արագութեամբ: Ինչ փոքր ի շատէ գրականութեամբ հետաքրքրվող մարդ ասես, որ չը ճանաչէ Գօրկինի, կարգաւոր չը լինի նրա գիւթը, մարդու ներքին աշխարհը կրակող զբաղնիքի պատկերները: Եւ նա, այդ նախանձելի հոգակի հեղինակը զեռ երիտասարդ է, գրելու շրջանը զեռ տասնեակ տարիներ չը բոլորած:

Այժմ Տօլստոյի բոլոր նշանաւոր գրութիւնները գրեթէ մեծ մասը լոյս է տեսել գերմաներէն լեզուով եւ ոմանք նոյն իսկ արժանացել մի քանի տպագրութեան: Բայց այդ դեռ բաւական չէ: Գերմանական գրականութեան փարթամ հողը անհրաժեշտ է համարում ունենալ ուս մեծ գրագէտի եւ փիլիսոփայի լիակատար ժողովածուն: Եւ իբրեւ, վերջերս այդ պատասխանատու գործին ձեռնարկել է Տօլստոյի մի եւ նոյն թարգմանիչը՝ Բերլինի «Շիլլեր թատրոն» ղերելու Գօրկինի Ռաֆայէլ Լեօվենֆելդը: Գերմաներէն պիտի լոյս տեսնեն Տօլստոյի բոլոր աշխատութիւնները, առանց բացառութեան, նոյն իսկ նրանք, որոնք հասկանալի պատճառներով Ռուսաստանում չեն տպագրվել եւ միայն արտասահմանում են լոյս տեսել: Ժողովածուն պիտի բաղկացած լինի երեք սերիայից:

Առաջին սերիան պիտի ամփոփէ Տօլստոյի բոլոր սօցիալական-քաղաքական գրութիւնները: Օրինակ 1) Իմ խոստովանութիւնը: 2) Ինչպէս մէջ է կայանում իմ հաւատը: 3) Ի՞նչ է պէտք է անենք մենք: 4) Կենսիկ: 5) Ի՞նչ է գեղարուեստը: 6) Գրիտոնէութիւնն ու հայրենասիրութիւնը: 7) Անգործութիւնը: 8) Հայրենասիրութիւնն ու կառավարութիւնը: 9) Մեր ժամանակի ստրկութիւնը: 10) Մանկավարժական: 11) Ինչպէս կենսագրական: Եւ շատ ուրիշներ:

Երկրորդ սերիան պիտի զետեղվի Տօլստոյի կրօնական-աստուածաբանական խորհրդածութիւնները: Օրինակ 1) Դաւանաբանական աստուածաբանութեան կրիտիկան: 2) Չորս աւետարանները: 3) Աւետարանի համառօտ վերլուծութիւնը, եւ այլն:

Երրորդ սերիան պիտի բաղկացայ մեծ վիպասանի բոլոր գեղարուեստական երկերից: Օրինակ 1) Կենսիկ աստիճանները: 2) Նովիկաներ եւ փոքրիկ վէպեր: 3) Պատեւաբար: 4) Կենսականութիւն: 5) Կենսականութիւն: 6) Կենսականութիւն: 7) Ժողովրդական պատմութիւն: 8) Տէր եւ ստրուկ: Իվան Իլյիչը: Դեկաբրիստները: 9) Կոզակները: Երեք մահ: 10) Սեւաստօպոլ: Մի հանդիպում: 11) Ուսուրի կարողութիւն: 12) Կրթութեան պտուղները (վերջին երկուսը գրամաներ են) եւ ուրիշներ:

Թարգմանիչը իր ժողովածուն յատկացնում է մի ընդարձակ առաջաբան, որի մէջ նա համառօտ ուրուագծում է Տօլստոյի ներկայ համաշխարհային հոգիները, որպէս վիպասան եւ բարոյալէտ փիլիսոփայ: «Տօլստոյ—ասում է նա ի միջի այլոց—ներկայումս ամենաշատ կարգաւորող հեղինակն է քաղաքակրթ աշխարհում: Նրա գեղեցիկ երկերը թարգմանվել են բոլոր յայտնի լեզուներով, նրա սօցիալ-քաղաքական գաղափարները Ռուսաստանում եւ դուրսը ունեն իրանց հազարաւոր կողմնակիցները: Տօլստոյը արդի ամենահարատաւ եւ առաջնակարգ խնդիրներին տուել է միշտ իր զօրեղ ու հեղինակաւոր արձագանքը: Նրա բոլոր գրութիւնները ունենալով մի անհրաժեշտութիւն է:

Պ. Դոկտոր Լեօվենֆելդը մարտի 12 տարի է, որ Տօլստոյով զբաղվում է: Նա այցելել է Տօլստոյին իր ընտանեայն Պոլեանայ կայանում: Դեռ 1890 թ., որի մօտ ունեցած սիրտ-իւր ընդունելութեան մասին առաջաբանում յայտնում է իր անմասն հիացմունքը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Հայաստան կոնգրէսում Կիլար կարգաւոր կոնգրէսի նորից ստացած որոշումները, որոնց թուում էրուարդ Բէրնշտէյնից, որը հաւատացնում է, որ նա եւ գերմանական սօցիալ-դեմոկրատները առաջուց ընդունում են կոնգրէսի վերջինները, եւ Ժորժ Կլէմանսօի: Ապա, Կիլարի առաջարկութեամբ, կազմակերպվեց միջազգային յանձնաժողով հայկական հարցի վերաբերմամբ, որի մէջ մտան՝ Ուգո, Պրէսանս, Սամբա, Բերէլ, Բէրնշտէյն, Ջոն Բէրնս, Կէյր Գարդի, Ջէմս Բրայս, Էնրիկօ Ֆէրրի, Բէրտա Ֆոն-Սուտնէր: Ապա կոնգրէսն ընդունեց Ժորժի պատճառաբանած հետեւեալ որոշումն. «Կոնգրէսը, համոզված լինելով, որ հայերի պահանջած բարենորոգութիւնները եւ երաշխաւորութիւնները կարող են իրագործվել առանց որ եւ է վնաս հասցնելու Օսմանեան կայսրութեան հողային ամբողջութեանը, համոզված լինելով նոյնպէս, որ հէնց իրան՝ Թիւրքաց ազգաբնակչութեան շահն է միանալ այդ ընթացքի գործին, յիշեցնում է Բերլինի զանազորի 61-րդ յօդուածի բնագիրը. «Ք. Դուրս պարտաւորվում է անյապաղ իրագործել ամեն տեսակ բարենորոգումներ, որոնք անհրաժեշտ կը համարվեն հայերով բնակեցրած նահանգներում եւ ապահովել նրանց հանգիստ գոյութիւնը թիւրքերից եւ չէրքէզներին: Նա պարբերաբար հաշիւ կը տալ ձեռք առնված միջոցների մասին պետութիւններին»: Կոնգրէսը հաստատում է, որ այդ յօդուածով Սերպան պարտաւորութիւն յանձն առաւ ապահովել հայ ազգաբնակչութեան կենսը եւ ապահովութիւնը, երթեւեկութեան ազատութիւնը, նրանց գոյքի խաղաղ վաճառելու եւ խղճի ազատութիւնը: Կոնգրէսը յայտարարում է, որ Սերպայի եւ մարդկութեան պատիւ համար հասել է ժամանակը, որ այդ յօդուածը լիակատար եւ ճիշդ իրագործունէն ստանայ: Նա հրաւիրում է կառավարութիւններին եւ ազգերին գործել 1895 թ.ի մեծօրանդումի մտքով՝ Թիւրքիայի գործերում միաբան միջամտութեան միջոցով եւ յանձնարարում է իր մշտական միջազգային յանձնաժողովին կազմակերպել գործունեայ պրօպագանդա պարլամենտներում, մասնաւոր մէջ եւ ներգործել հասարակական կարծիքի վրա Երկրորդ վճիռը, որ պատճառաբանեց Պրէսանս, առում է. «Կոնգրէսը, որդիանելով այն միջոցները, որ նորերս ձեռք առան Ռուսաստանը եւ Ֆրանսիան իրանց հիւպատոսութիւնների քաղաքականութիւնը աւելացնելու համար Թիւրքիայում, հրաւիրում է իր այն անդամներին, որոնք մասնակցում են օրէնսդրական ժողովներում, պահանջել իրանց կառավարութիւններից անալոգիական միջոցներ: Վերջապէս երրորդ որոշումը հրաւիրում էր բոլոր երկրներին մասնաւոր նպատակ կոնգրէսի ընդունած որոշումների տարածմանը: Կոնգրէսը փակվեց, վճիռով եկող տարի գումարվել էին Բրիւսէլում եւ նշանակել Կիլարին իր մշտական քարտուղար:

—Ինչպէս հաղորդում է «Petite Republique» լրագիրը, արտաքին գործերի մինիստր Դէլկասէ, համաձայն իր խոստման, որ տուել էր մի քանի պատգամաւորներին, ուղարկեց Մուշ, Հայաստանում, ֆրանսիական հիւպատոսարանի պաշտօնեային տեղի վրա զննելու համար թիւրքերի եւ հայերի միջեւ այնտեղ ծագած ընդհարումները: «Pro Armenia» լրագիրը հաղորդում է նոյնպէս, որ Դէլկասէ վճիռ մեծացնել ֆրանսիական հիւպատոսութիւնների պատգամների կոնսիդերացիոն Գորը-Ասիայում, մասնաւոր Մեծ եւ Փոքր-Հայաստանում Այս օրերս Մուշից տեղեկութիւն է ստացված, որ թիւրք զինուորները ապանցելի մի հայ վաճառականի եւ կողոպտեցին նրա տունը:

—«Temps» լրագրին Կ. Պօլսից գրում են, որ մեծ վիզիթ Մարի-Գլայան սուլթանից արձակուրդ խնդրեց հիւանդութեան պատճառով եւ սուլթանը այնպիսի յօժարութեամբ տուեց այդ արձակուրդը, որ արդէն լուրեր են պտտում, որ մեծ վիզիթ նշանակելու մասին Հրաժարականի պատճառները անյայտ են:

—Կօմի մինիստրութեան հոսանքուն կուր կղերականութեան դէմ, միաբանութիւնների եւ զարգացների փակումը առաջադրելու բողոքները եւ յանդիմանութիւնները բաւական չափաւոր լրագիրների կողմից, ինչպէս «Temps» եւ «Figaro», չը խօսելով արդէն այնպիսի լրագիրների մասին, ինչպէս են «Gaulois» եւ «Patrie», որոնք ուղղակի անէծք են թափում Կօմի վրա: Պարիզում կազմվեց գիտնական իրաւաբան-կաթօրիկներ մասնաժողով, որ մէջ բողոք կառավարութեան գործունէութեան եղանակի դէմ եւ մասնացոյց է անում նրա ապօրինութիւնը:

—Անգլիական «Birmingham Post» լրագրին հետաքրքում են, որ Թէհրանի մեծ-բիւտանական զեպան սըր Արտուր Ուարտինգ, որ եկող ամսին Լոնդոն կը գալ միաժամանակ պարսից Շահի հետ, ծանուցում ուղարկեց արտաքին գործերի մինիստրութեանը, թէ Շահը համաձայնութիւն տուեց բրիտանական ցանկութիւններին մի շարք հարցերի վերաբերմամբ: Այդ հարցերի մէջ աչքի են ընկնում հեռագրական վարչութեան, Թէհրանից մինչեւ Պարսից ծոցը երկաթուղի անցկացնելու հարցերը եւ Պարսիստանի ծառայութեան մէջ գտնվող բրիտանական հպատակների դրութեան հարցը:

—Բերլինի լրագիրները խօսքերով, սերբիա-

